

MEGJELENT A RÉGI MAGYARORSZÁGI NYOMTATVÁNYOK (RMNY) 4. KÖTETE (1656-1670)

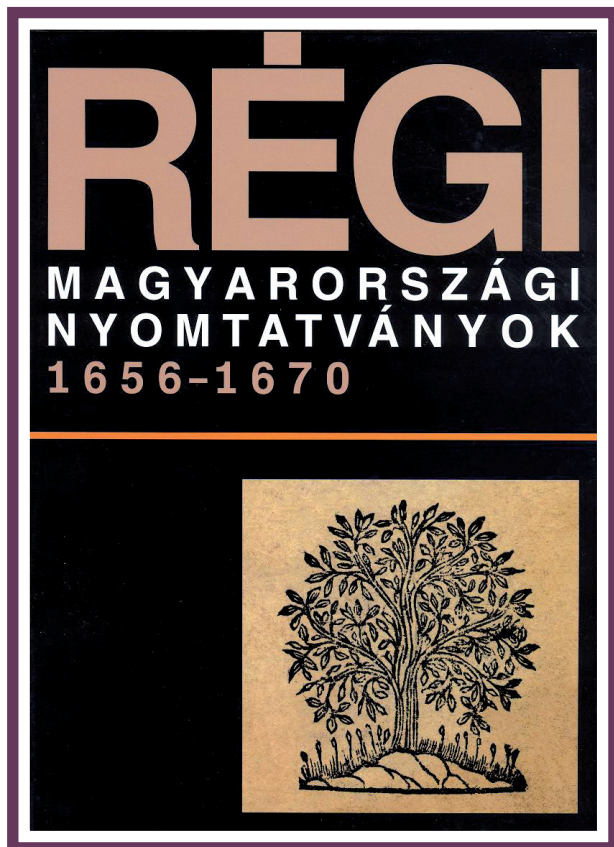
Az Országos Széchényi Könyvtár alapfeladata összegyűjteni, feldolgozni és katalógusokban, bibliográfiákban közzétenni a nemzeti könyvtermést a kezdetektől a jelen korig. E szerteágazó feladatkörön belül kiemelkedő kötelességünk a retrospektív nemzeti bibliográfia elkészítése. A Tudományos Igazgatóság Könyv- és Művelődéstörténeti Kutatószék Osztályán (régibbi nevén Régi Magyarországi Nyomtatványok Bibliográfiai Szerkesztőség) folyik a *Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNy)* elnevezésű évtizedes vállalkozás, amely az 1801 előtt nyomtatásban megjelent hungarika-nyomtatványok szisztematikus feltárásának és megjelentetésének rendszerében a legfontosabbnak számító: *nyelvi és területi* hungarikumoknak, azaz a bárhol a világon részben vagy egészben magyar nyelven, illetve a történelmi Magyarország területén bármely nyelven (magyar, latin, német, biblikus cseh, román, horvát stb.) nyomtatásban megjelent műveknek a feltárását tűzi ki célul. E bibliográfia első kötete, amely

Akadémiai Nagydíjat kapott, 1473-tól 1600-ig, a második az 1601 és 1635, a harmadik az 1636 és 1655 között megjelent hazai nyomtatványokat mutatta be (Budapest, 1971, 1983, 2000).

Ezek szerves folytatása a most elkészült negyedik kötet, amely az 1656 és 1670 közötti időkört tárja fel. (Szerk. P. Vásárhelyi Judit, Budapest, 2012, Akadémiai Kiadó – Országos Széchényi Könyvtár. 1364 l., 101 t.) A kötet szerkezete és azon belül az egyes nyomtatványok leírása a korábbiakban alkalmazott és jól bevált módszert követi, azaz a nyomtatványok címének, fizikai jellemzőinek (terjedelem- és formátumadatok) közlését követően meghatározza annak műfaját, bemutatja tartalmi egységeit és szerkezetét, majd összefoglalja a szakirodalomnak a műre, szerzőjére, forrására, kiadási és kinyomtatási körülményeire vonatkozó megállapításait. A töredékesen fennmaradt nyomtatványok lokalizálása és datálása tekintetében nagyban támaszkodik az ugyanezen az osztályon folyó betűtípus-kutatás eredményeire. A nyomtatványleírások végén példányadatok szerepelnek, amelyek arról tájékoztatják a kutatót, hogy mely gyűjteményben lehet a tárgyalt kiadványhoz hozzájutni, és hogy az ott őrzött példány mennyire teljes.

A kézikönyv azokat a nyomtatványokat is tárgyalja, amelyekből nem maradt fenn példány, de nyomtatásban való megjelenésük teljes bizonyossággal megerősíthető forrásközlésen alapul, továbbá azokat is, amelyek megjelenése nagy valószínűséggel feltételezhető. Ugyanakkor *Appendix*ben közli azoknak a kiadványoknak a leírását, amelyek kizárandóak a nyomtatványok köréből, vagyis téves adatok alapján gondolta róluk a szakirodalom, hogy 1671 előtt keletkeztek, vagy hogy a történelmi Magyarország területén jelentek meg.

A főrészt több mint ezer nyomtatványleírást ad közre a 2626. tételszámtól a 3696-ig és 55 *Appendix*-tételt tartalmaz a 216. sorszámtól a 271-ig. Külön egységként közli az *RMNy* a tárgyalt nyomtatványok címlapjának, vagy annak hiányában egy lapjának a képét, amely a felbukkanó példányok azonosításához elengedhetetlen segítséget jelent. A jelen kötetben közölt címlapképek száma közel 900. A bibliográfia használatát tízféle mutató segíti.

Az RMNy 4. kötete az Akadémiai Kiadó és az Országos Széchényi Könyvtár közös kiadványa. Megjelenését a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Tudományos Kutatási Alap (Pub K 85 330) támogatta.

*

Az a másfél évtized, amelynek ma ismert nyomtatványanyagát a kötet tárgyalja, a három részre szabdalt ország életében különösen „zivataros” 15 esztendő volt. Ebben az időben zajlott II. Rákóczi György szégyenletes lengyelországi hadviselése, majd annak megtorlásaként Erdély török-tatár hadak által való feldúlása; ekkor vívták az ún. téli hadjáratot, amelynek végén megkötötték a szégyenteljes vasvári béke; 1664-ben meghalt Zrínyi Miklós, bontakozott ki majd bukott el a Wesselényi-összeesküvés, és kezdődött el véres megtorlása a rekatolizáció erősödésével.

Mindezek a történelmi események nagy hatással voltak a nyomdák működésére, egy-egy kiadvány létrejöttére. Jól példázza ezt a korszak legjelentősebb nyomdai teljesítményének, a *Váradai Bibliának* (RMNy 2982) a sorsa. Nyomdai munkálatai 1657-1658-ban kezdődtek el Váradon, és az *Újtestamentum* nyomtatása, miként azt impresszuma jelzi is, 1660-ban ott el is végeztetett. Várad ostroma, majd a vár eleste után az Ali pasa és Barcsai Ákos fejedelem közötti megállapodás értelmében a nyomda felszerelését a „nyomtatásban lévő bibliai exemplárokkal és mindennemű könyvekkel” együtt Kolozsvárra szállították. Az *Ótestamentum* nyomtatott szövege ott készült el 1661-ben. A *Vizsolyi Biblia* után második teljes magyar nyelvű hazai protestáns bibliakiadásunk így két városban, de ugyanannak a mesternek, Szenci Kertész Ábrahámnak a nyomdájában született meg.

A sok csapásnak, nyomorúságnak okát a korban több történelmi áttekintés, történelemfilozófiai értekezés és vallásos munka kísérelte meg megragadni. Így Apafi Mihály kancellárja, Bethlen János összefoglalta Erdély történetét (Szeben 1663, RMNy 3123); Czeglédi István *Az országok romlásáról* értekezett (Kassa 1659), Medgyesi Pál pedig a Jeremiás próféta siralmait alapul vevő prédikációkban intette hallgatóit (*Igaz magyar nép negyedik jaja*. Patak 1657, RMNy 2729; *Ötödik jaj és siralom*, Patak, 1658, RMNy 2794(2) ; *Magyarok hatodik jaja*. Patak 1660, RMNy 2941; *Sok jajokban*

s bánatos szívvel ejtett könnyhullatásokban merült... magyaroknak... siralmi. Patak 1658, RMNy 2796) – hogy csak néhány példát említsünk.

A frissen megjelent RMNy-kötetben leírt dokumentumok között olyan ritkaságok ismertetésére is sor kerül, mint Balassi Bálint és Rimay János *Istenes énekinek* Kassán 1665-ben, a mindmáig rejtélyes SOLVIROGRAM Pannonius előszavával megjelent rendezetlen (RMNy 3197), valamint a Bártfán 1660 körül (RMNy 2890), Lőcsén 1666-ban (RMNy 3292) és 1670-ben megjelent rendezett kiadása (RMNy 3653).

Ebben a korszakban folyt a felső-magyarországi hitvita a katolikusok és protestánsok között, amelynek kiadványai közül több csak újabban vált ismertté.

Felsőfokú tanintézmény három is volt ebben az időben az országban. A nagyszombati egyetem és a kassai jezsuita főiskola mellett, 1667-ben kezdte működését az evangélikus rendek főiskolája Eperjesen. Jelentős a tevékenységükhöz kapcsolódó nyomtatványok száma is. Az alkalmi nyomtatványok sorából kiemelkednek a költő és hadvezér Zrínyi Miklós 1664-ben bekövetkezett halálához kapcsolódó gyászversek és megemlékezések (Nagyszombat 1665, RMNy 3233 és 3234; Tübingen 1665, RMNy 3259).

*

Az RMNy 4. kötetének megjelenése alkalmából 2012. április 16-án az Országos Széchényi Könyvtár tudományos konferenciát rendezett. Ezen a kötet szerzői és közreműködői (V. Ecsedy Judit, P. Vásárhelyi Judit, Heltai János, Pavercsik Ilona, Perger Péter, Szvorényi Róbert, Käfer István, Kovács Eszter, Bánfi Szilvia és Tarján Bence) számoltak be idekapcsolódó, új kutatási eredményeikről. A nyomda- és kiadástörténeti kérdésfelvetések mellett két fiatal kutató: Kovács Eszter és Tarján Bence arról a most induló feltáró munkáról is szólt, amely a 17. században nyomtatott magyarországi biblikus cseh verses emlékek feltárására irányul.

Az ülészak anyaga 2012 őszén *Sylvae typographicae* címmel meg is jelent, a Magyar Könyvszemle és a MOKKA R Egyesület füzetei sorozat 5. tagjaként.

P. Vásárhelyi Judit
pvj.at.oszk.hu